

Ігор ПЛЕВИЧ

«РЕГІОНАЛЬНИЙ ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИЙ АТЛАС УКРАЇНИ, БІЛОРУСІЇ ТА МОЛДАВІЇ» І ПОЛЬОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ (середина 1960-х — початок 1970-х рр.)

Стаття присвячена підготовці одного з найважливіших наукових проєктів українських етнологів у повоєнний період — «Регіонального історико-етнографічного атласу України, Білорусії та Молдавії». На основі залучення широкого кола архівних і літературних матеріалів охарактеризовано особливості цього наукового проєкту, географію, методик проведення і результати тогочасних польових етнографічних досліджень на теренах України.

Ключові слова: етнологія, Україна, атлас, польові дослідження, методика.

© І. ПЛЕВИЧ, 2011

ISSN 1028-5091. Народознавчі зошити. № 3 (99), 2011

Історико-етнографічний атлас — це особливий вид наукових студій, який у найбільш доступній формі на картах, схемах, ілюстраціях, а також у супровідних текстах дає змогу підсумувати й узагальнити досягнення етнологічної науки з дослідження окремих ділянок традиційної матеріальної і духовної культури та побуту народу.

Пропоноване дослідження покликане частково заповнити одну з істотних прогалин в історії української етнології, пов'язану з підготовкою «Регіонального історико-етнографічного атласу України, Білорусії та Молдавії». Тому зосередимо увагу на учасниках, методиці, тематиці, географії та результатах тогочасних польових досліджень на теренах України.

Основою пропонованої праці послужили експедиційні звіти та щорічні звіти про діяльність Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М.Т. Рильського АН УРСР (нині — Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України), матеріали Національних архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів цієї ж наукової установи (справи з особистого фонду Якова Прилипка та ін.) і джерела архіву Інституту народознавства НАН України (накази дирекції, річні плани і звіти про роботу інституту, її відділів та окремих співробітників).

Працю відповідного характеру українські етнологи спробували підготувати ще у 1940-х рр. Точніше, тоді (1940—1941, 1947—1949 рр.) співробітники Львівського відділення ІМФЕ АН УРСР та Етнографічного музею у Львові готували «Атлас матеріальної культури західних областей України»: вивчали літературні дані, музейні колекції, збирали польові матеріали. Загалом, їхніми зусиллями було підготовлено 17 розділів. Однак, через численні критичні зауваження спеціальної комісії, це дослідження не вдалося завершити [1, арк. 77—84, 104—112; 2, арк. 32—35; 71, с. 44—46].

Після наради радянських етнографів у Москві в 1949 р., де пролунав заклик до створення історико-етнографічних атласів, київські та львівські етнологи задумали «Історико-етнографічний атлас України». Проте, «через відсутність належного матеріалу і кадрів», виконання цього проєкту згодом відклали [3, арк. 12; 4, арк. 5].

Учасники першої республіканської наради етнографів, котра відбулася у лютому 1954 р. у Львові, постановили вирішити два першочергові завдання: підготувати «Атлас матеріальної культури україн-

ського народу» та розділ «Українці» до одного з томів серії «Народы мира», видання якої планував Інститут етнографії АН СРСР. Рішення зазначеної наради підтримала Президія АН УРСР, доручивши підготовку цих двох досліджень київським і львівським народознавцям [5, арк. 18; 91, с. 140, 143].

Спершу планували збирати матеріали зі семи тем (сільськогосподарські знаряддя; поселення, двір і житло; одяг; домашні ремесла і промисли; народне мистецтво; їжа і домашній посуд; звичаї та обряди). Згодом зазначене коло тем звузили до перших трьох, що відповідало тодішній міжнародній практиці [6, арк. 1; 7, арк. 6; 9, арк. 14; 63, с. 8]. Однак дослідники зосередили свою увагу переважно на підготовці монографії «Українці», а роботу над атласом через різні причини постійно відкладали. Польові етнографічні дослідження проводили лише співробітники Музею етнографії та художнього промислу АН УРСР (далі — МЕХП АН УРСР), які в 1958—1961 рр. збирали матеріали на території західних областей УРСР. Для прикладу, Мустафа Козакевич досліджував народне будівництво Західної Волині, Любов Суха у 1960 р. вивчала народний одяг мешканців Волинської області, а Микола Ковальський з метою збору відомостей про традиційні знаряддя обробітку ґрунту впродовж 1960—1961 рр. відвідав Волинську та Рівненську області. Останній паралельно готував монографію про сільськогосподарські знаряддя українців колишньої Волинської губернії, яку йому не вдалося завершити [8, арк. 64, 107, 120; 9, арк. 15; 10, арк. 5—6; 11, арк. 90, 99; 12, арк. 15; 13, арк. 1—2, 46; 14, арк. 2, 31, 40; 67, с. 125—126; 68; 69, с. 226].

Загалом перші кроки на шляху підготовки атласу львівські етнологи здійснювали як індивідуальні пошуки наукових шляхів і методів дослідження цієї теми. Тривалий період були відсутні загальний проспект праці, принципи збору, систематизації і картографування польових етнографічних матеріалів. Члени відділу етнографії ІМФЕ АН УРСР так і не підключилися до цієї роботи [10, арк. 66—67]. І все ж народознавцям вдалося зібрати певний матеріал і виробити методику роботи над цією темою.

Новий етап широкомасштабних експедиційних досліджень в Україні розпочався у 1964 р., коли українські етнологи поновили підготовку «Історико-етнографічного атласу України». Цю справу, вже на-

ступного року (після відповідної директиви з Москви) вони змушені були працювати над «Регіональним історико-етнографічним атласом України, Білорусії та Молдавії», тобто над спільним проектом дослідників УРСР, Білоруської РСР і Молдавської РСР. Цей атлас мав сприяти дослідженню етногенезу та етнічної історії українців, служити важливою джерельною базою для подальших етнологічних, історичних, фольклористичних, мистецтвознавчих, археологічних і мовознавчих студій.

Етнологи досліджували три ділянки матеріальної культури: житло, сільськогосподарські знаряддя праці та одяг. Передбачалася підготовка томів атласу, в яких мало йтися про засоби пересування, промисли і ремесла, їжу і хатнє начиння, а також про духовну культуру (звичаї, обряди, народне образотворче мистецтво, словесний і музичний фольклор).

«Регіональний історико-етнографічний атлас України, Білорусії та Молдавії» мав ряд особливостей, які відрізняли його від праць відповідного характеру не лише в СРСР, а й деяких інших європейських країн. Скажімо, якщо в атласі «Русские» [114; 115] була представлена народна культура лише одного народу (росіян), то в українському атласі планували відобразити культуру представників усіх етносів, котрі тоді проживали компактними групами на території УРСР.

На відміну від західноєвропейських народознавців (Швейцарія, Австрія, Німеччина, Швеція), які картографували різні явища духовної та матеріальної культури лише одного часового зрізу (середини XIX ст., тобто періоду існування т. зв. традиційного суспільства), українських спеціалістів цікавили культурні реалії трьох хронологічних періодів: 1) середини XIX ст., коли в сільській місцевості ще збереглися традиційні форми матеріальної культури; 2) кінця XIX — початку XX ст., тобто періоду проникнення у село торгово-грошових відносин і міської культури; 3) середини XX ст. Такий підхід дозволяв, з одного боку, прослідкувати динаміку зміни традиційної культури, з іншого, і щонайважливіше, ще раз з'ясувати «позитивні зміни» у щоденному житті та побуті сільського населення у радянську добу.

На відміну від деяких країн Європи (Польща), де за одиницю картографування обрали штучний квадрат певних розмірів, для українських дослідників такою одиницею були конкретно-історичні адміністративні

одиниці: повіти, губернії та комітати ХІХ — початку ХХ ст., райони та області радянського періоду.

Всі методологічні аспекти підготовки цього дослідження періодично обговорювали на спеціальних нарадах творчого колективу за участю представників з усіх трьох республік та Інституту етнографії ім. М. Миклухо-Маклая АН СРСР, а в 1966 р. було підготовлено збірник «Принципи і методика складання регіонального історико-етнографічного атласу України, Білорусії та Молдавії», проте його так і не опублікували.

Серед методів збору польових джерел важливе місце відводилось анкетному опитуванню, що давало можливість набути значний порівнюваний матеріал. У зв'язку з цим багато уваги етнологи приділили підготовці програм-запитальників та проспекту Атласу. Початкові варіанти цих документів київські етнологи розробили ще в 1964 р., але згодом їх уточнювали і доповнювали, зважаючи, з одного боку, на зафіксовані у полі реалії, а з іншого — на загальні результати, які очікували отримати, досліджуючи традиційні для українців, білорусів і молдаван культурні явища. Через це остаточні варіанти проспекту [116] і програм-запитальників [122—124] опублікували лише в 1969 р.

Наявність цих програм-запитальників, які підготували Володимир Горленко (хліборобські знаряддя), Григорій Стельмах (житло) та Яків Прилипко (одяг), дала можливість застосувати ще одну форму збору польового етнографічного матеріалу — за допомогою студентів 1—3 курсів історичних факультетів, насамперед Київського державного університету ім. Т. Шевченка. Зокрема, уродженцям сільської місцевості доручали зібрати з однієї із зазначених тем, переважно про сільськогосподарські знаряддя праці, етнографічний матеріал, який зараховували за курсову роботу. До речі, окремі курсові роботи про сільськогосподарську техніку, які виконали студенти історичного факультету Ужгородського університету в 1968—1971 рр. на етнографічних матеріалах із Закарпатської обл., нині зберігаються в архіві Інституту народознавства НАН України [37—45].

Згідно з опублікованим проспектом, першу частину Атласу мали становити понад 150 етнографічних і термінологічних карт, 115 таблиць і текстова частина (близько 83 друкованих аркушів). Останню планували більшого обсягу, ніж вона представлена в ат-

ласі «Русские». Зокрема, крім вступу, у текстовій частині вважали за необхідне сформулювати завдання видання та охарактеризувати регіон як історико-етнографічну область, планували докладні пояснювальні статті про системи землеробства, принципи класифікації знарядь і способи обробки ґрунту, збирання і переробку врожаю, типологію народного житла, одягу, особливості матеріальної культури національних меншин, перспективи використання кращих народних традицій у сучасному побуті тощо.

Вирішальну роль у підготовці Атласу вчені відводили польовим дослідженням. Принаймні експедиціями були охоплені всі області УРСР. Загалом планували обстежити в середньому по два-три населені пункти кожного адміністративно-територіального району. Під час складання експедиційних маршрутів особливу увагу звертали на маловивчені місцевості, на терени, де проходили межі окремих етнографічних районів, а також на місця компактного проживання представників національних меншин, де відбувалися активні культурні взаємовпливи з місцевим українським населенням [60; 63; 65; 66; 80; 100; 110].

Польовим дослідженням передувало відповідальний підготовчий етап, під час якого вивчали архівні та літературні матеріали, збірки етнографічних і краєзнавчих музеїв, а відомості про етнографічні об'єкти виписували на предметні картки. Однак цю масштабну роботу не вдалося завершити до початку наукових мандрівок, через що її проводили упродовж усього періоду підготовки Атласу. Більше того, під час експедицій важливе місце відводили також ознайомленню з етнографічними колекціями обласних, районних і сільських краєзнавчих музеїв.

Серед українських народознавців основне навантаження стосовно виконання дослідницького проекту лягло на плечі співробітників відділу етнографії ІМФЕ АН УРСР та МЕХП АН УРСР. Точніше, згідно з домовленостями, у більшості областей України збором первинного матеріалу займалися київські етнологи, у семи західних областях — їхні львівські колеги під керівництвом директора МЕХП АН УРСР Юрія Гошка. Щоправда, столичні науковці також провели декілька експедицій на теренах Івано-Франківської, Закарпатської і Чернівецької областей. Керував науковим проектом завідувач відділу етнографії ІМФЕ АН УРСР, член-кореспондент АН УРСР Кость Гуслистый.

Згідно з обраними темами, в обох згаданих установах було створено по три робочі групи науковців, а у відділі етнографії ІМФЕ АН УРСР організували ще дослідницьку групу, члени якої збирали польові етнографічні матеріали про культуру та побут російського, білоруського, молдавського, болгарського і польського населення. Потрібно зауважити, що члени трьох перших названих груп фіксували відомості не лише про українців, а й про представників національних меншин, що компактно проживали у досліджуваних ними районах, через що їхнім колегам із четвертої групи часто вже не було потреби обстежувати ті чи інші райони вдруге. До речі, частково для дослідження культури представників російської та інших національних меншин залучали і московських народознавців [82].

Упродовж 1964—1971 рр. київські етнологи провели декілька десятків експедицій і контрольних виїздів із метою збору етнографічних матеріалів до Атласу чи задля їхнього уточнення. Стисло розглянемо польові дослідження усіх чотирьох дослідницьких груп, кожна з яких уже у другій половині 1964 р. розпочала збирацьку роботу. Так, з 22 червня до 8 липня відбулася перша з цих експедицій у складі В. Горленка (керівник), Валентини Келембетової, Олексі Куницького та студента Московського державного університету Ф. Овчаренка. За місце роботи було обрано малодосліджений Кагарлицький р-н Київської обл. (Правобережне Подніпров'я) і Малинський р-н¹ Житомирської обл. (Середнє Полісся). Користуючись спеціально обладнаною автомашиною, члени експедиції витратили по одному тижню на те, щоб проїхати кожний район зі заходу на схід і з півдня на північ, зупиняючись у задалегідь визначених місцях. На основі зібраних матеріалів вони дійшли висновку, що с. Недашки Малинського р-ну знаходиться на етнографічній межі: північніше від нього місцеві мешканці свідомо називають себе поліщуками, а південніше від нього цієї назви вони не визнають зовсім. Відповідні відмінності були зафіксовані також у сільськогосподарській техніці та житлі [77].

Цього ж року було проведено ще декілька експедицій. Так, члени групи «Сільськогосподарські знаряддя» побували у Болградському та Ізмаїльському

р-нах Одеської обл., а науковці групи «Одяг» відвідали Переяслав-Хмельницький р-н Київської і Канівський р-н Черкаської областей. Відомості про житло етнологи збирали в окремих районах м. Києва, у Білоцерківському і Кагарлицькому р-нах, що на Київщині. Ще одну експедицію (керівник А. Поріцький) за участю студентів Київського університету було проведено в Івано-Франківській і Закарпатській областях [80, с. 95].

Якщо в перших експедиціях київські етнологи відвідували лише один-два райони, обстежуючи в кожному з них по п'ять і більше сіл, то в наступні роки вони проводили переважно маршрутні експедиції, якими охоплювали по декілька районів у двох-трьох областях, в кожному з яких обстежували лише один-два населені пункти.

Значний польовий матеріал був зібраний у 1965 р. У липні учасники експедиції, серед яких було шість студентів Київського університету, під керівництвом В. Горленка досліджували житло та сільськогосподарські знаряддя праці мешканців Вінницької, Хмельницької і Житомирської областей, тобто історико-етнографічного Поділля і частково Волині. Під час наукової мандрівки вони також ознайомилися з експозиціями та фондами краєзнавчих музеїв у Хмельницькому, Житомирі, Могилеві-Подільському та Кам'янці-Подільському.

Члени ще двох експедицій у вересні-жовтні поточного року досліджували традиційне й сучасне житло Київщини. Перша група етнологів на чолі з Миколою Приходьком зосередила свою увагу на м. Вишгороді, натомість учасники другої групи під керівництвом Г. Стельмаха проводили дослідження на теренах Переяслав-Хмельницького і Яготинського р-нів, тобто на місці будівництва Київської ГЕС.

Учасники ще однієї експедиції (керівник Я. Прилипко) у жовтні цього ж року збирали польові етнографічні матеріали про одяг українського, болгарського і молдавського населення Болградського та Ізмаїльського р-нів Одещини, тобто теренів, які до цього етнологи майже не досліджували, але які становлять величезний інтерес для народознавчої науки, як райони найбільш активних етнокультурних взаємовпливів. Крім того, Василь Бойко з метою дослідження народних традицій у сучасному одязі збирав польові матеріали у Києві, Запоріжжі, Львові, Коростені та інших містах. До речі, в 1965 р. було

¹ На момент проведення експедиції до складу Малинського р-ну належали і населені пункти утвореного 5 січня 1965 р. Радомишльського р-ну Житомирської обл.

підготовлено дві попередні карти поширення типів народного житла (В. Самойлович) і комплексів народного костюма (С. Колос) в Україні [61; 64; 74; 80, с. 95—96; 87, с. 100; 113].

Найрезультативнішою була, мабуть, польова збиральська робота в 1966 р., коли організували і провели аж 8 експедицій на теренах 13 областей УРСР. Так, у червні маршрутною експедицією групи «Одяг» із чотирьох осіб на чолі з Я. Прилипком було охоплено всю Київську обл. і частину Черкаської обл., які цікавили народознавців з погляду культурних зв'язків і взаємовпливів українців, росіян (зокрема і старообрядців), білорусів та поляків. Дослідники зібрали велику кількість кроїв одягу і зарисовок його компонентів (усього близько 200 малюнків), зробили багато фотознімків цілих комплексів та їхніх складових частин. До речі, члени цієї групи вперше почали фіксувати польовий матеріал на магнітофон, що значно економило час їхньої роботи, давало можливість зібрати більшу кількість першоджерел, які становили велику цінність не лише для етнологів, а й для лінгвістів [80, с. 97—98; 84, с. 100; 103, арк. 2—2 зв., 3 зв.; 109].

Спільна експедиція груп «Одяг» та «Сільськогосподарські знаряддя» під керівництвом Я. Прилипка обстежила Антрацитівський р-н Луганської, Новоазовський р-н Донецької, Куйбишевський, Бердянський, Гуляйпільський, Полозький, Токмацький, Кам'яно-Дніпровський, Веселівський, Мелітопольський і Приазовський р-ни Запорізької областей.

Під час ще однієї наукової мандрівки досліджували сільськогосподарські знаряддя праці на теренах Закарпатської обл., при чому етнологи дещо вдосконалили тоді методику опитування інформаторів. Зокрема, частина групи народознавців (науковий співробітник і лаборант) опитувала інформатора до середини запитальника. Відтак цю роботу продовжувала інша частина дослідницької групи, а перша з них перечитувала записи та звіряла їх із переліком карт. Це ж саме потім робила друга частина групи з другою половиною свідчень, отриманих за запитальником. Насамкінець інформатора опитували по чергово з тих питань, які пропустили чи його відповіді викликали сумнів. Тут же працював художник і фотограф. Такий метод опитування давав можливість зафіксувати польові матеріали з вичерпною повно-

тою. У кожному адміністративно-територіальному районі досліджували, як правило, по три села, а в кожному селі опитували по три інформатори.

Натомість члени групи «Житло» спершу відвідали Херсонську, Миколаївську та Одеську області, а згодом — Київську і Вінницьку. Поряд із загальноприйнятими методами фіксації етнографічних матеріалів (опитування, фотографування, зйомки планування та ін.) етнологи широко використовували кінозйомки.

Крім того, у східних областях України експедицію провели науковці Інституту етнографії ім. М. Миклухо-Маклая АН СРСР. Разом з ними учасником мандрівки був Всеволод Наулко [80, с. 97].

У 1967 р. група «Житло» здійснила дві експедиції — відповідно до Чернігівської і Сумської областей. Дві експедиції було проведено і з метою вивчення одягу малодосліджених районів Півдня України та окремих районів північного сходу. Група народознавців, яку цікавило неукраїнське (за етнічним походженням) населення УРСР, відвідала Донецьку, Запорізьку, Миколаївську, Херсонську, Кіровоградську та Вінницьку області.

Три інші наукові мандрівки було проведено задля дослідження сільськогосподарських знарядь. Упродовж 10 травня — 4 червня Я. Прилипко та Микола Кияниця обстежили по одному селу в Ананіївському, Великомихайлівському, Комінтернівському, Біляївському, Кілійському та Болградському р-нах Одеської обл. Крім українських поселень, члени цієї експедиції відвідали також болгарське с. Криничне Болградського р-ну.

Упродовж 7—30 липня В. Горленко (керівник), М. Кияниця, Г. Черченко, В. Ільченко і Т. Швед побували у Східному Поліссі. Зокрема, вони зібрали етнографічні першоджерела у Новгород-Сіверському, Семенівському, Цорсівському, Городнянському, Ріпкинському, Менському, Козелецькому р-нах Чернігівської, Глухівському, Шосткинському і Середино-Будському р-нах Сумської області, які, за словами керівника експедиції, у радянський період етнографів майже не цікавили. Згодом на основі матеріалів цієї експедиції і давніших писемних свідчень В. Горленко виділив литвинів як окрему етнографічну групу українського народу, що заселяє північно-східну частину Чернігівської та північно-західну частину Сумської областей, а її представники нібито є нащадками літопис-

ного племені сіверян [73; 75]. Щоправда, з цією ідеєю дослідника, а також із запропонованим ним районуванням Полісся загалом, не погоджуються сучасні спеціалісти-етнологи [72, с. 22]².

Ще одна експедиція за участю О. Куницького (керівник), Галини Захарової і студентів історичного факультету Київського університету протягом 7—29 серпня обстежила Дніпропетровську (Кричанський, Томаківський, Царичанський, Павлоградський р-ни), Луганську (північні райони) і Харківську області [85, с. 102; 88].

Упродовж 1968 р. київські етнологи здійснили дев'ять експедицій з метою збору польових етнографічних матеріалів до Атласу. Науковці групи «Сільськогосподарські знаряддя» відвідали Кіровоградську, Черкаську, Херсонську та Миколаївську області. Члени групи «Житло» провели польові дослідження на півночі Київської і Житомирської областей, а також на Харківщині. Натомість народознавці, котрих цікавив одяг, відвідали Вінницьку, Миколаївську, Херсонську, Кіровоградську та Полтавську області [121, с. 104—105].

Загалом, уже до кінця 1968 р. члени дослідницької групи «Одяг» провели п'ять експедицій. Усі зібрані матеріали вони розписали на предметних картках, а фотоматеріали видрукували та частково опрацювали, а також підготували декілька карт за такими темами: «Типи чоловічих штанів», «Назви чоловічих штанів», «Назви фартухів» [103, арк. 5 зв.].

У 1969 р. члени трьох перших творчих колективів провели по три експедиції у різні регіони України, а науковці четвертої групи досліджували матеріальну культуру національних меншин у Вінницькій, Житомирській і Хмельницькій областях. До речі, саме з 1969 р., паралельно зі збором відомостей до Атласу, співробітники відділу етнографії ІМФЕ АН УРСР, які досліджували народну архітектуру, підбирали пам'ятки традиційного будівництва для перевезення до Музею народної архітектури та побуту України, створення якого розпочали тоді поблизу м. Києва [60, с. 68; 108, с. 108].

Вісім експедицій члени чотирьох творчих груп провели в 1970 р. [106, с. 102]. Ще вісім експедицій та дев'ять контрольних виїздів було здійснено етнологами і наступного року [107, с. 107].

Натомість львівські народознавці спершу зосередили свою увагу на Рівненській та Волинській областях. Протягом 1965 р. тут побували дві експедиції. Перша з них у складі Степана Макарчука (керівник), Мар'яна Мандибури (обидва досліджували сільськогосподарські знаряддя праці), Катерини Матейко та Л. Сухої (обидві вивчали народний одяг) протягом 7—21 липня обстежила етнографічні збірки Рівненського та Острозького краєзнавчих музеїв, а також 12 сіл у десяти районах Рівненської області [15, арк. 61, 66; 16, арк. 30—31; 17, арк. 6; 18, арк. 7—8, 20, 29; 101, арк. 1—17]. Члени другої експедиції, до якої належали Ю. Гошко (керівник), Павло Жолтовський (обидва вивчали народне житло) та М. Мандибура (досліджував сільськогосподарські знаряддя праці), зі 7 до 22 жовтня збирали польові матеріали у поліських районах Волинської області [15, арк. 98, 100; 16, арк. 30—31; 18, арк. 29].

Однак у наступні роки робота львівських етнологів значно сповільнилась через те, що в 1964 р. Музей перевели у підпорядкування Міністерства культури УРСР. У зв'язку з цим наукові проекти хоча й вносили в річні плани музейної роботи, але не фінансували порівняно з культурно-просвітницькою діяльністю, і, фактично, вони відійшли на другий план. Через це знизилась інтенсивність виконання запланованих досліджень, а деякі з них, зокрема й підготування Атласу, довелось призупинити. Відновили широкомасштабні польові дослідження лише після того, як у другій половині 1969 р. установу знову підпорядкували АН УРСР [20, арк. 1—2; 81, с. 14].

У 1969 р. зусиллями співробітників Музею, крім кількох індивідуальних виїздів, було проведено дві комплексні експедиції до Рівненської та одну до Івано-Франківської областей [19, арк. 52, 56, 58, 101, 108, 109, 115; 20, арк. 4, 10; 21, арк. 4; 22, арк. 2, 22, 24—25; 23, арк. 10—11, 15, 20, 22]. Етнографічні матеріали до Атласу збирали також і на теренах Львівської обл., але лише шляхом проведення короткотривалих відряджень, під час яких народознавці переважно обстежували по два-три населені пункти в одному чи кількох адміністративних районах. Так, 3—4 вересня Антон Будзан і К. Матейко збирали матеріали про будівництво та одяг у Кам'яно-Бузькому р-ні (сс. Стрептів, Полонична), а вже 10—19 вересня вони побували у Радехівському (сс. Хмільне (нині — Хмільно), Середпіль-

² Таку позицію етнологів підтримують і філологи [89].

ці, Корчин) та Сокальському р-нах. Наприкінці грудня цього ж року сільськогосподарські знаряддя Радехівщини досліджував Василь Васьків [19, арк. 94, 100, 108, 149; 22, арк. 2, 26—27].

Ще більше виїздів провели дослідники народно-го будівництва, адже львівські етнологи, як і їхні київські колеги, починаючи з 1969 р., паралельно зі збором матеріалів до Атласу, підбирали експонати до місцевого скансену, створенням якого займався організований у 1966 р. відділ народного будівництва МЕХП АН УРСР, який у 1971 р. реорганізували в окремих Музей народної архітектури та побуту у Львові [70, с. 222].

Окремо працювала група у складі Ярослава Дашкевича, Зоряни Болтарович, Таїсії Гонтар і лаборанта Л. Шереметьєвої, члени якої на основі опрацювання архівних фондів музею займалися створенням картотеки, як основи для складання карт [22, арк. 3, 12, 18].

У 1970 р. було проведено три наукові мандрівки до Волинської, Тернопільської, Івано-Франківської і Чернівецької областей [24, арк. 60, 73, 78, 86, 96, 113, 118; 25, арк. 9; 26, арк. 15—16, 26, 33—34; 27, арк. 4—5, 14, 17—18], а в 1971 р. — чотири комплексні експедиції до Львівської та Закарпатської областей, а також контрольні виїзди на терени Волинської, Рівненської, Тернопільської, Івано-Франківської і Чернівецької областей з метою уточнення і збору додаткових матеріалів [28, арк. 38, 42, 43, 53, 58; 29, арк. 3, 6, 9; 30, арк. 3—5].

Крім періодичних нарад творчого колективу, принципам і методам складання історико-етнографічного атласу, а також результатам кількарічних польових досліджень трьох зазначених ділянок матеріальної культури українців, були присвячені й численні доповіді українських етнологів на всесоюзних (щорічні наради про результати польових досліджень етнографів та археологів [76, с. 109—110; 79, с. 107—109]) і міжнародних наукових нарадах. Так, у вересні 1968 р. в Японії (міста Токіо та Кіото) відбувся VIII Міжнародний конгрес антропологів та етнологів, на якому було зачитано колективну доповідь радянських вчених С. Брука, В. Гарданова, К. Гуслистого, Т. Жданко, М. Рабиновича і Л. Терентьєвої «Принципи й методика складання регіональних історико-етнографічних атласів в СРСР», а також доповідь В. Горленка про традиційні землеробські зна-

ряддя українців XVIII—XIX ст. та їх новітні модифікації [86, с. 40, 43].

Уже в 1971—1972 рр. роботу над трьома випусками першого тому Атласу завершили. Зокрема, були підготовлені карти (50 карт про народне житло, 52 — про народний одяг, 53 — про землеробську техніку), текстова частина, типологічні таблиці та ілюстрації [30, арк. 3—4; 31, арк. 1—2, 9; 32, арк. 32; 107, с. 105]. Цю справу, певну роботу з доопрацювання Атласу, доповнення та виправлення карт, текстової частини продовжували і в наступних роках, що пояснювалось передусім зведенням усіх матеріалів дослідження [33, арк. 2; 34, арк. 5, 7; 35, арк. 2, 4; 36, арк. 3; 125, с. 98]. Публікацію цього фундаментального дослідження з ідеологічних міркувань тривалий період відкладали [126] і зрештою до кінця існування радянського режиму воно так і не побачило світ.

Підсумком кількарічної дослідницької роботи групи «Сільськогосподарські знаряддя» у складі В. Горленка (керівник), О. Куницького, М. Кияниці та інших етнологів стала монографія «Народна землеробська техніка українців» [78]. Проведені авторами порайонні студії дозволили виявити багато раніше невідомих варіантів і форм знарядь, простежити їхню еволюцію в окремих районах, описати темпи та масштаби поширення фабричної техніки в різних регіонах України тощо.

На відміну від попередників, котрі переважно описували знаряддя праці, що характерні для окремих місцевостей чи адміністративно-територіальних районів, автори названої монографії спробували простежити загальноукраїнські риси, регіональні і локальні особливості орних та ручних хліборобських знарядь. Зокрема, важливе місце було відведено відомостям із Поліського краю, адже саме тут збереглося багато архаїчних різновидів цих знарядь. Автори також виділили Полісся як окрему зону та визначили характерний для нього основний комплекс знарядь обробітку ріллі (соха-односторонка на Лівобережжі, поліська соха на Правобережжі, а також копаниця, лопатка, сапа, дерев'яні сохарі, мач, переважно плетена борона) [78, с. 75].

Натомість про одяг українців і національних меншин київські дослідники опублікували лише декілька статей [62; 95—99; 105], але не спромоглися на узагальнюючу монографію — як через конфлікт у середині творчої групи [104, арк. 1—4], так і через

те, що її керівника Я. Прилипка в 1973 р. безпідставно звільнили з роботи та позбавили наукового ступеня [118, с. 274, 280].

Вагомішим був доробок львівських етнологів. Зокрема, К. Матейко підготувала, крім окремих статей [83; 92; 93], ґрунтовну працю «Український народний одяг» [94], основою якої послужили опрацьовані нею музейні збірки багатьох етнографічних і краєзнавчих музеїв України, літературні й архівні джерела, а також польові матеріали, зібрані дослідницею особисто та частково колегами (насамперед Л. Сухою) під час експедицій і відряджень у 1950-х — на початку 1970-х рр.

У монографії «Український народний одяг» окремий розділ авторка присвятила характеристиці виділених нею п'яти регіональних комплексів українського народного одягу (Полісся, Середнє Подніпров'я, Південь України, Поділля, Карпати і Прикарпаття). Використавши типологічний і порівняльно-історичний методи, дослідниця вперше комплексно охарактеризувала кожен з них: простежила їхній видовий склад, регіональні та локальні особливості.

Натомість зібрані матеріали про українське традиційне будівництво лише частково введені в науковий обіг у формі статей [111; 112] і монографій, у яких особлива увага приділена з'ясуванню регіональних комплексів. Зокрема, у 1970 р. Г. Стельмах і М. Приходько виділили на території України (крім її західних областей) вісім локальних типів українського народного житла: чернігово-сіверський, правобережнополіський, центральнополтавський, західнополтавський, слобожанський, південнокиївський, подільський, південноукраїнський, а також чотири перехідні типи [119]. Щоправда, як справедливо зазначила Л. Чижикова, з тексту опублікованої ними праці нічого невідомо про методика та основні принципи цієї систематизації [127].

Ще один варіант архітектурно-етнографічного районування України розробив київський архітектор Віктор Самойлович разом з науковцями відділу етнографії ІМФЕ АН УРСР, який був опублікований у невеликому за обсягом дослідженні «Українське народне житло (кінець XIX — початок XX ст.)» [117]. Зокрема, тут уже мова йде про шість окремих районів: Полісся, Карпати (Прикарпаття, Закарпаття, Буковина), Поділля, Слобожанщину і Полтавщину, Середню Наддніпрянщину, Нижню

Наддніпрянщину та Південь. Щоправда, цю розробку згодом розкритикував Г. Стельмах, позаяк аналіз архітектурних особливостей засвідчив: межі етнографічних районів й ареали розповсюдження локальних архітектурно-художніх особливостей часто не співпадають [120].

На сьогоднішній день з-поміж зібраних до Атласу польових матеріалів і складених на їх основі карт про народне житло різних історико-етнографічних районів України у науковий обіг комплексно введені лише першоджерела, які стосуються Поділля [90].

Інша більша частина польових матеріалів з трьох ділянок матеріальної культури, а також чорнові варіанти, картотеки, карти, текстові частини та ілюстрації зберігаються в архівах відповідних наукових установ [46—59; 102] і домашніх архівах тих дослідників, котрі займалися підготовкою Атласу.

Видання історико-етнографічних атласів не лише підсумовує усе досі зроблене, а й є потужним поштовхом для подальшого розвитку народознавчих студій. На жаль, у випадку з «Регіональним історико-етнографічним атласом України, Білорусії та Молдавії» все склалося не настільки добре, позаяк його публікацію з ідеологічних міркувань заборонили. Саме цей історичний факт є однією з передумов того, що в Україні й досі на належному науковому рівні не розроблено історико-етнографічне районування. Однак цей етап у діяльності народознавчих осередків не минув безслідно як для української етнологічної науки загалом, так і для наукових студій окремих історико-етнографічних регіонів і районів зокрема. Під час підготовки Атласу вперше всю територію України охопили польовими дослідженнями, провели значний обсяг робіт з опрацювання первинного етнографічного матеріалу, на основі чого опублікували статті та монографії. Водночас робота над цим науковим проектом сприяла розробці й окремих важливих аспектів методики польової етнографічної роботи.

1. Архів Інституту народознавства НАН України (далі — Архів ІН НАН України). — Ф. 1. — Оп. 1 (Етнографічний музей). — Спр. 4.
2. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1 (ЕМ). — Спр. 7.
3. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1 (ЕМ). — Спр. 61.
4. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1 (ЕМ). — Спр. 76.

5. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 46.
6. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 112.
7. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 129.
8. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 141.
9. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 144.
10. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 145.
11. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 165.
12. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 168.
13. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 170.
14. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 174.
15. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 244.
16. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 247.
17. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 248.
18. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 252.
19. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 307.
20. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 309.
21. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 310.
22. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 312.
23. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 314.
24. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 321.
25. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 324.
26. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 326.
27. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 328.
28. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 335.
29. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 338.
30. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 339.
31. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 357.
32. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 446.
33. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 541.
34. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 569.
35. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 576.
36. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 1. — Спр. 611.
37. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 164.
38. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 165.
39. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 166.
40. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 168.
41. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 169.
42. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 170.
43. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 173.
44. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 174.
45. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 178.
46. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 210.
47. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 210 а.
48. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 265.
49. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 266.
50. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 267.
51. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 268.
52. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 269.
53. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 270.
54. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 271.
55. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 272.
56. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 273.
57. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 274.
58. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 275.
59. Архів ІН НАН України. — Ф. 1. — Оп. 2. — Спр. 276.
60. Артюх Л. Зміни в орних знаряддях українського селянства в період капіталізму / Лідія Артюх // На-

- родна творчість та етнографія (далі — НТЕ). — 1972. — № 1. — С. 66—71.
61. Бойко В. «Українські народні традиції в сучасному одязі» (До виходу альбому з друку) / Василь Бойко // НТЕ. — 1967. — № 1. — С. 68.
 62. Борисенко В. К. Деякі особливості народного убрання поляків Поділля (Кінець XIX — поч. XX ст.) / В.К. Борисенко // НТЕ. — 1973. — № 2. — С. 55—59.
 63. Брук С.І. Проблеми складання історико-етнографічних атласів / С.І. Брук // НТЕ. — 1966. — № 4. — С. 3—12.
 64. Вадименко А.В. Експедиції 1965 року. Житло, одяг, сімейний побут / А.В. Вадименко // НТЕ. — 1966. — № 1. — С. 100—101.
 65. Гаврилюк Н. З досвіду складання карт атласа / Наталя Гаврилюк // НТЕ. — 1970. — № 3. — С. 45—47.
 66. Гаврилюк Н.К. Принципи картографування явищ народної культури («Регіональний історико-етнографічний атлас України, Білорусії та Молдавії») / Н.К. Гаврилюк // НТЕ. — 1973. — № 5. — С. 22—27.
 67. Гілевич І. Експедиційне дослідження Полісся в повоєнний період (1944 — поч. 1960-х рр.) / Ігор Гілевич // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету : Зб. наук. праць. — Львів, 2008. — Вип. 9. — С. 116—128.
 68. Гілевич І. Микола Ковальський — дослідник традиційних хліборобських знарядь українців Волинської губернії / Гілевич І. // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Волинь очима молодих науковців : минуле, сучасне, майбутнє» (13—14 травня 2009 року). — Луцьк, 2009. — Т. 1. — С. 81—83.
 69. Гілевич І. Мустафа Козакевич — дослідник традиційної архітектури українців Полісся та Волині / Ігор Гілевич // Народознавчі зошити. — 2008. — № 3—4. — С. 215—227.
 70. Гілевич І. Польові етнографічні дослідження Полісся України науковцями львівського скансену : історія, географія, тематика, результати та подальші перспективи / Ігор Гілевич // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії : Зб. наук. пр. : Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. — Рівне, 2009. — Вип. 16. — С. 221—225.
 71. Гілевич І. Українська етнографічна наука у першому повоєнному десятилітті та польові дослідження Полісся / Ігор Гілевич // Вісник Львівського університету : Серія історична. — Львів, 2008. — Вип. 43. — С. 34—53.
 72. Глушко М. Середнє Полісся у системі етнографічного районування України : локалізація, межі (За матеріалами наукових досліджень другої половини XX — початку XXI ст.) / Михайло Глушко // Вісник Львівського університету : Серія історична. — Львів, 2008. — Вип. 43. — С. 15—33.
 73. Горленко В. До проблеми вивчення етнографічної групи українців «литвини» / В. Горленко // Полісся : мова, культура, історія. — К., 1996. — С. 194—200.
 74. Горленко В. Етнографічна експедиція на Поділля / Володимир Горленко // НТЕ. — 1967. — № 1. — С. 96—98.
 75. Горленко В. Литвини півночі України — ймовірний уламок нащадків племені літописних сіверян / Володимир Горленко // Пам'ятки України. — 2001. — № 1—2. — С. 85—103.
 76. Горленко В.Ф. Всесоюзна сесія археологів та етнографів / В.Ф. Горленко // НТЕ. — 1966. — № 5. — С. 109—110.
 77. Горленко В.Ф. Сільськогосподарські знаряддя двох районів / В.Ф. Горленко // НТЕ. — 1965. — № 5. — С. 50—55.
 78. Горленко В.Ф. Народна землеробська техніка українців (Історико-етнографічна монографія) / В.Ф. Горленко, І.Д. Бойко, О.С. Куницький. — К., 1971.
 79. Горленко В. Наукові сесії етнографів / Володимир Горленко, Всеволод Наулко // НТЕ. — 1969. — № 4. — С. 107—109.
 80. Гуслистый К.Г. Работа над историко-этнографическим атласом на Украине / К.Г. Гуслистый, В.Ф. Горленко, Я.П. Прилипка // Советская Этнография (далі — СЭ). — 1967. — № 1. — С. 94—98.
 81. Гуслистый К. Работа над региональным историко-этнографическим атласом Украины, Белорусии та Молдавии / Кость Гуслистый, Михайло Рабинович // НТЕ. — 1969. — № 4. — С. 10—14.
 82. Дворникова Н.А. Русские и украинские традиции в одежде населения северо-восточных районов Украины (По материалам экспедиции в Сумскую и Харьковскую области) / Н.А. Дворникова // СЭ. — 1968. — № 1. — С. 114—121.
 83. Здоровега Н. Краса народного вбрання / Неоніла Здоровега, Катерина Матейко // НТЕ. — 1970. — № 1. — С. 30—39.
 84. Зінич В. Відраді підсумки / Володимир Зінич // НТЕ. — 1967. — № 6. — С. 99—102.
 85. Зінич В. Ін-тут ім. М.Т. Рильського в 1967 році / Володимир Зінич // НТЕ. — 1968. — № 4. — С. 100—105.
 86. Зінич В. Міжнародний форум етнографів і антропологів / Володимир Зінич, Всеволод Наулко // НТЕ. — 1969. — № 2. — С. 38—46.
 87. Зінич В.Т. Рік роботи Інституту МФЕ ім. М.Т. Рильського / В.Т. Зінич // НТЕ. — 1966. — № 3. — С. 100—103.
 88. Кияниця М. Етнографічні експедиції 1967 року / Микола Кияниця, Володимир Горленко, Галина Захарова, Олекса Куницький // НТЕ. — 1968. — № 3. — С. 105—108.
 89. [Коментар доктора філологічних наук Павла Гриценка] // Пам'ятки України. — 2001. — № 1—2. — С. 103.

90. Косміна Т.В. Сільське житло Поділля. Кінець XIX—XX ст. : Історико-етнографічне дослідження / Т.В. Косміна. — К., 1980.
91. Куницький А.С. Совецание украинских этнографов / А.С. Куницький // СЭ. — 1954. — № 2. — С. 139—143.
92. Матейко К.И. Принципы этнографического районирования украинской народной одежды / К.И. Матейко // Тезисы докладов на заседаниях, посвященных итогам полевых исследований 1969 г. — М., 1970. — С. 49—52.
93. Матейко К. И. Головні убори українських селян до початку XX ст. / К. И. Матейко // НТЕ. — 1973. — № 3. — С. 47—54.
94. Матейко К.И. Український народний одяг / К.И. Матейко. — К., 1977.
95. Миронов В. Міський костюм на Україні (кінець XIX — початок XX ст.) / Вадим Миронов // НТЕ. — 1971. — № 5. — С. 20—29.
96. Миронов В. Розвиток українського народного костюма за радянського часу / Вадим Миронов // НТЕ. — 1972. — № 2. — С. 18—28.
97. Миронов В.В. Розвиток народного одягу українського Полісся за радянського часу / В.В. Миронов // НТЕ. — 1974. — № 3. — С. 14—22.
98. Миронов В. Етнокультурні зв'язки на Україні (За матеріалами одягу) / Вадим Миронов, Всеволод Наулко // НТЕ. — 1969. — № 5. — С. 46—51.
99. Миронов В. Де Крим за горами (з матеріалів етнографічної експедиції) / Вадим Миронов, Микола Приходько // НТЕ. — 1971. — № 6. — С. 42—47.
100. Наулко В. Про методику картографування регіонального історико-етнографічного атласа України, Білорусії та Молдавії / Всеволод Наулко // НТЕ. — 1967. — № 3. — С. 34—40.
101. Національні архівні наукові фонди рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України (далі — НАНФ ІМФЕ НАН України). — Ф. 14—2. — Спр. 380.
102. НАНФ ІМФЕ НАН України. — Ф. 14—3. — Спр. 1119.
103. НАНФ ІМФЕ НАН України. — Ф. 14. — Кол. 4. — Спр. 5.
104. НАНФ ІМФЕ НАН України. — Ф. 14. — Кол. 4. — Спр. 6.
105. Ніколаєва Т. Деякі особливості розвитку народного жіночого одягу Черкащини / Тамара Ніколаєва // НТЕ. — 1971. — № 4. — С. 59—72.
106. Пилипчук Р. Інститут ім. М.Т. Рильського в ювілейному році / Ростислав Пилипчук // НТЕ. — 1971. — № 2. — С. 101—106.
107. Пилипчук Р. Інститут ім. М.Т. Рильського в 1971 році / Ростислав Пилипчук // НТЕ. — 1972. — № 2. — С. 105—111.
108. Пилипчук Р. Назустріч вікопомній даті (Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнології імені М.Т. Рильського АН УРСР у 1969 році) / Ростислав Пилипчук // НТЕ. — 1970. — № 2. — С. 107—111.
109. Прилипко Я. Експедиційне вивчення українського одягу / Яків Прилипко // НТЕ. — 1968. — № 6. — С. 64—65.
110. Прилипко Я.П. Пленум Наукової ради з проблеми «Закономірності розвитку народної творчості і побуту на сучасному етапі» / Я.П. Прилипко, В.В. Миронов // НТЕ. — 1966. — № 4. — С. 103—104.
111. Приходько М. Житло українців у межиріччі Дністра та Дунаю / Микола Приходько // НТЕ. — 1972. — № 3. — С. 30—34.
112. Приходько М. Особливості сільського житла на Поліссі / Микола Приходько // НТЕ. — 1970. — № 6. — С. 50—54.
113. Приходько М.П. Народне житло в с. Вишгороді / М.П. Приходько // НТЕ. — 1966. — № 4. — С. 39—44.
114. Русские. Историко-этнографический атлас. Земледелие. Крестьянское жилище. Крестьянская одежда (середина XIX — начало XX века). — М., 1967.
115. Русские. Историко-этнографический атлас. Из истории русского народного жилища и костюма (украшение крестьянских домов и одежды). Середина XIX — начало XX в. — М., 1970.
116. Региональный историко-этнографический атлас Украины, Белоруссии и Молдавии. Проспект. — К., 1969.
117. Самойлович В.П. Українське народне житло (кінець XIX — початок XX ст.) / В.П. Самойлович. — К., 1972.
118. Ситник С.В. Прилипко Яків Павлович (1925—1978) / С.В. Ситник // Пугівник по особових фондах Національних архівних наукових фондів рукописів та фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. — К., 2005. — С. 273—282.
119. Стельмах Г.Е. Классификация типов украинского народного жилища конца XIX — начала XX в. / Г.Е. Стельмах, Н.П. Приходько // Всесоюзная научная сессия, посвященная итогам полевых археологических и этнографических исследований 1970 г. Тезисы докладов. — Тбилиси, 1970. — С. 24—26.
120. Стельмах Г.Ю. Нова праця про українське народне житло / Г.Ю. Стельмах // НТЕ. — 1974. — № 4. — С. 99.
121. Тихонович З. Інститут імені М.Т. Рильського в 1968 році / Зіновій Тихонович // НТЕ. — 1969. — № 2. — С. 104—108.
122. Українська народна землеробська техніка : Програма-запитальник для збирання матеріалів до «Регіонального історико-етнографічного атласа України, Білорусії та Молдавії». — К., 1969.
123. Українське народне житло : Програма-запитальник для збирання матеріалів до «Регіонального історико-етнографічного атласа України, Білорусії та Молдавії». — К., 1969.

124. Український народний одяг : Програма-запитальник для збирання матеріалів до «Регіонального історико-етнографічного атласа України, Білорусії та Молдавії». — К., 1969.
125. Ф. О. Інститут ім. М.Т. Рильського у 1978 році / О.Ф. // НТЕ. — 1979. — № 3. — С. 97—100.
126. Федорук О. Без метушні і галасу. Вивчення історії культури потребує комплексного підходу / О. Федорук // Культура і життя (К.). — 1988. — № 36 (2957). — 4 вересня. — С. 1.
127. Чижикова Л.Н. Изучение сельского жилища восточных славян. Итоги задачи классификации / Л.Н. Чижикова // СЕ. — 1976. — № 4. — С. 27—41.

Ihor Hilevych

ON «REGIONAL HISTORICAL AND ETHNOGRAPHIC ATLAS OF UKRAINE, BYELORUSSIA AND MOLDOVA» IN VIEW OF FIELD EXPLORATIONS IN UKRAINE (Mid-1960s to Early 1970s)

In the article are considered some preparatory works to Ukrainian ethnologists' most important scientific project of postwar period, a study themed as Regional Historical and Ethnographic Atlas of Ukraine, Byelorussia and Moldova. On the

basis of analytic research in quite a wide range of used archived and literary sources certain peculiarities of this scientific project as well as its geography, methods and results of field explorations across then-a-day Ukrainian territories have been presented and characterized.

Key words: ethnology, Ukraine, atlas, field explorations, methods.

Игорь Гилевич

«РЕГИОНАЛЬНЫЙ ИСТОРИКО-ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ АТЛАС УКРАИНЫ, БЕЛОРУССИИ И МОЛДАВИИ» И ПОЛЕВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ В УКРАИНЕ (середина 1960-х — начало 1970-х гг.)

Статья посвящена подготовке одного из наиболее важных научных проектов украинских этнологов послевоенного периода — «Регионального историко-этнографического атласа Украины, Белоруссии и Молдавии». На основе привлеченного широкого круга архивных и литературных материалов дана характеристика особенностей данного научного проекта, географии, методики проведения и результатов тогдашних полевых этнографических исследований на территории Украины.

Ключевые слова: этнология, Украина, атлас, полевые исследования, методика.